

I Seminari sobre patrimoni literari i territori: «El valor dels espais literaris». Vilanova i la Geltrú, 15 i 16 de setembre de 2005. — Com es poden patrimonialitzar els llegats literaris? Com s'arriba a convertir en tradició, és a dir, en acció operant, viva, present, el patrimoni escrit català? N'hi ha prou a «consagrar» l'espai, a «conservar-ne» el fons o, fins i tot, a «estudiar-ne» l'obra? Què cal fer perquè els ciutadans coneixin, valorin i reconeixin els espais d'escriptors com ara Jacint Verdaguer, Àngel Guimerà, Antoni M. Alcover, Josep Pla, Joan Fuster o Maria Mercè Marçal? Com cal promoure el patrimoni literari intangible? Es pot transformar tot aquest bagatge en una «marca turística», explotable localment, fins a extrems banalitzadors? Algunes d'aquestes preguntes devien il·luminar la ment de la vuitantena d'assistents —tècnics de cultura d'ajuntaments, gestors culturals, professors universitaris, estudiants— al «I Seminari sobre el patrimoni literari i territori. El valor dels espais literaris», que tingué lloc a Vilanova i la Geltrú, el 15 i 16 de setembre de 2005.

Aquesta trobada va ser la carta de presentació pública de l'entitat Espais Escrits. Xarxa del Patrimoni Literari Català, una associació sense ànim de lucre que va néixer l'abril de 2005 i que es presentà en el marc de la Universitat Catalana d'Estiu a Prada de Conflent d'aquell mateix any. Espais Escrits, amb seu a la Casa-Museu Verdaguer, té com a finalitat bàsica, segons l'article 2 dels seus estatuts, «articular els vincles entre cases, museus, fundacions, arxius, associacions, biblioteques, grups d'estudi i persones vinculades amb el llegat dels escriptors que han anat configurant la cultura catalana des dels inicis fins als nostres dies». Amb el suport de la Institució de les Lletres Catalanes, la nounada associació, que és presidida honoríficament per Josep Palau i Fabre, es proposa de convertir-se en una plataforma de difusió dels llegats literaris escampats arreu dels Països Catalans.

Coorganitzat per Espais Escrits i per la Institució de les Lletres Catalanes, el primer seminari sobre patrimoni literari i territori tenia com a objectiu «reflexionar sobre el significat i la interpretació dels espais de creació literària que, per camins diferents i sovint imprevisibles, s'han patrimonialitzat i progressivament s'han anat incorporant al tram cultural del nostre país» (tríptic del programa). Aquest primer encontre pretenia, també, «estimular la cerca d'aquests espais per tal de destacar-ne els factors literaris (tangibles i intangibles) i apropar-los amb rigor i claredat al públic interessat amb la intenció d'obtenir una nova mirada interpretativa del territori» (ídem). Uns objectius tan ambiciosos evidencien, si més no, l'entusiasme i el dinamisme contagiosos del col·lectiu que hi ha al darrere del projecte d'Espais Escrits. Ara bé, malgrat l'èxit indiscutible de la convocatòria, malgrat que la iniciativa és encomiable i mereix que tingui suports i continuïtat, el balanç global va fer palès el caràcter encara molt embrionari del projecte i les dosis de voluntarisme amb què ha nascut i que, temps a venir, poden llastar l'empenta fundacional de l'associació.

La primera jornada, exceptuades les inauguracions i les presentacions protocol·làries de rigor, començà amb una ponència sobre la «Simbologia literària del territori», a càrrec de Mariàngela Vilallonga, coordinadora de l'*Atles literari de les terres de Girona* i directora de la Càtedra Maria Àngels Anglada de la Universitat de Girona. La Dra. Vilallonga distingí amb encert i sensibilitat, en la primera part de la seva intervenció, la mirada, la presència i els llocs

de memòria, tot fent al·lusió als clàssics llatins (Virgili i Petrarca), però, en la segona part, es decantà més aviat cap a la vessant promocional de la Càtedra Maria Àngels Anglada que dirigeix, sense aprofundir gaire en la temàtica anunciada. En canvi, la ponència de la tarda, intitolada «Mediació cultural i rigor científic», a cura de Francesc X. Hernández, professor de la Universitat de Barcelona i director general de Recerca de la Generalitat de Catalunya, fou un fiasco sense paliatius. El Dr. Hernández, o bé va ser mal informat, o bé va tenir un mal dia, però el cas és que s'errà de lloc i d'auditori: s'embranchà en disquisicions sobre el perquè de tot plegat que no venien a tomb i es dedicà paradoxalment —atenent al càrrec que ocupava— a criticar la recerca universitària, perquè era poc «divulgativa», quan és ben sabut que la divulgació científica mai no ha estat premiada per les institucions oficials encarregades d'avaluar la recerca universitària.

La presentació del «Mapa literari» provisional dels espais d'escriptors que hi ha disgregats arreu dels Països Catalans completà el programa de la primera jornada del seminari. L'elaboració d'aquest mapa posà de manifest les dosis de voluntarisme que hi havia al darrere d'Espais Escrits: només s'hi van consignar 27 «espais d'escriptors» i, tal com van constatar alguns assistents, hi havia mancances i errors de gruix. El disseny del mapa, un dels reptes d'Espais Escrits, es troba encara en construcció i parteix d'una distinció, en tres nivells, que potser caldria afinar millor per tal d'establir una tipologia amb més validesa científica: «1) espais escrits: llocs de memòria literària oberts al públic i situats en el territori literari de l'escriptor; 2) altres àmbits: arxius, biblioteques, webs o itineraris que custodien i/o divulguen el patrimoni literari català; 3) espais simbòlics: indrets de mirada literària» («Conclusions»).

La segona jornada de treball va contrarestar la penúria de continguts de la primera, més dedicada a donar a conèixer el projecte d'Espais Escrits que no pas a entrar en matèria. Tant la ponència de Brigitte Benneteu, conservadora en cap del Conseil Général du Tarn, com la del tàndem format per Carme Torrents, directora de la Casa-Museu Verdager, i l'artista Perejaume, van ser molt escaients als objectius del seminari. Benneteu explicà l'experiència de la gestió del patrimoni literari del Departament de Tarn i, en concret, el cas exemplar del Château-Musée du Cayla, consagrat a Maurice de Guérin (tant de bo el gran Verdager pogués disposar d'un tractament similar a aquest escriptor menor del romanticisme francès!). Al seu torn, Torrents i Perejaume van encetar unes reflexions molt terrenals sobre la patrimonialització dels espais partint de les iniciatives endegades al voltant de Verdager, que han tingut un resultat ben eloqüent en la difusió i el coneixement populars de l'obra del poeta de Folgueroles.

La taula rodona «La construcció d'un imaginari literari» fou també un encert per la diversitat i la riquesa de les aportacions. Vinyet Panyella, exdirectora de la Biblioteca de Catalunya i reconeguda investigadora literària del llegat de Rusiñol, exposà amb coneixement de causa alguns exemples modèlics del tractament del patrimoni literari en països del nostre entorn europeu. Romana Ucella, antropòloga literària italiana, comentà els seus treballs al voltant de la memòria literària de Carlo Levi, Mercè Rodoreda i Maria Àngels Anglada. Àlex Susanna, director de la Fundació Caixa Catalunya, dissertà més líricament sobre l'imaginari literari dels escriptors. Com a moderador immoderat, i amb tota la raó del món, Damià Pons denuncià les maltempsades de la política cultural del Partido Popular de les Illes i la hipocresia dels governs dits «autònoms» a l'hora de plantejar l'àmbit de referència del patrimoni literari compartit.

El programa del seminari es completà amb un espectacle poètic a la Masia Cabanyes i una visita a la Biblioteca Museu Víctor Balaguer. Aquests dos espais ubicats a Vilanova i la Geltrú participen activament en l'associació i podrien ser exemplars de la desídia amb què són

tractats per les administracions locals que, aferrades a un populisme suïcida, no esmercen gaires esforços a promoure el patrimoni literari, perquè saben que no dóna rèdits electorals immediats. Les bones intencions, les paraules embellidores —pronunciades per l'alcalde o la regidora de Cultura de torn— són desmentides per les pràctiques culturals endèmiques, de curta volada, quant a la preservació del patrimoni literari més proper. Si no, com s'entén que una institució com la Biblioteca Museu Víctor Balaguer, un dels centres museístics i documentals més importants del segle XIX europeu tingui, com altres «espais escrits» d'arreu dels Països Catalans, problemes greus d'infraestructura i sigui desaprofitat el potencial que té tant en l'àmbit de la recerca com en el de generador de dinàmiques culturals?

En conjunt, el primer acte públic, fundacional, d'Espais Escrits va demostrar la necessitat de treballar, de manera coordinada, consensuada i intensa, per a la protecció i divulgació del patrimoni literari català, avui encara deixat de la mà dels déus. Aquest objectiu hauria d'aplegar la col·laboració de tots els agents que hi estan implicats: des de les institucions públiques, ja que es tracta d'un aspecte fonamental de la política cultural, fins als grups de recerca literària de les universitats catalanes, tot passant pels espais d'escriptors disseminats per tot el mapa, les associacions o institucions del gremi literari i els poderosíssims mitjans de comunicació. Espais Escrits, com a entitat mare, oberta encara a noves incorporacions, pot ser una bona plataforma per a coordinar esforços i optimitzar recursos en l'àmbit dels Països Catalans, però, si és que realment vol reeixir-hi, hauria de ser capaç de crear una mínima infraestructura administrativa o de gestió que possibilités de fer realitat els projectes que té previstos (entre els quals hi ha la creació i el manteniment d'una pàgina web pròpia; la confecció d'un mapa literari exhaustiu, i la continuïtat dels seminaris sobre patrimoni literari i territori).

Altres idees centrals que van plantejar-se en les sessions de treball foren la necessitat de preservar la presència i la mirada dels escriptors en l'espai sociocultural; la voluntat de projectar els llegats literaris cap al conjunt de la societat i la urgència de disposar de la complicitat activa de la ciutadania per a fer-ho possible. Com va explicitar la ponència de Brigitte Benneteu, una de les intervencions més reveladores del seminari, la feina de projecció dels llegats escrits reclama passió, tenacitat i diplomàcia, però també una aportació econòmica notable de les institucions, una coordinació entre els diversos nivells de l'administració pública i una programació intensa i rica, arrelada al territori i adreçada a públics molt variats. L'experiència real proposada per Benneteu és, ara i aquí, una utopia, però també un model a seguir per atènyer-la, perquè l'espai escrit agombola literatura, pedagogia, cultura, creativitat, geografia i turisme.

Probablement, el més important del patrimoni literari és, al cap i a la fi, que sigui *llegit*: els espais escrits han d'esdevenir *llegits*. Després, l'aventura de vivificar-los és un pas no més fàcil, però sí més segur: abans d'això, és possible, de debò, qualsevol iniciativa de caràcter literari o cultural mínimament reeixida? Com es pot valorar el paisatge, les escenografies o els objectes dels escriptors si no hi *reconeixem* l'obra escrita o no som capaços d'apropiar-nos d'aquests llocs com a espais mítics, sentimentals? Com a espais que es fan estimar perquè els sentim nostres, perquè són llocs de memòria i paisatges d'imaginació i de llibertat? Espais escrits per a ser *llegits* i *estimats*. És evident que el sentit de la descoberta pot ser invers: del patrimoni de l'escriptor, del coneixement del seu entorn, es pot arribar a la seva obra i, en especial, a la seva lectura. Qui no ha tingut ganes de llegir *Les Misérables* després de visitar la Maison Victor Hugo al cor de París? Tant se val: el més important és el resultat obtingut, és a dir, el lligam afectiu de l'escriptor, de la seva obra, amb el lector d'avui i, sobretot, de demà.

[F. Fo]